

5. Мочалова О.С. Нефтяные аварийные разливы и роль диспергирующих средств в их ликвидации [Текст] / О.С. Мочалова, Л.М. Гурвич, Н.М. Антонова; – НефтеГазоПромысловый Инжиниринг, 2004
6. Прикладная экобиотехнология [Текст]: навч. посіб. / А.Е. Кузнецов, Н.Б. Градова, С.В. Лушников, [та ін.] ; -1-е вид., – М. : Бином, 2010, с. 472-620. – ISBN 978-5-9963-2631-0
7. Применения скиммеров при ликвидации разливов нефти [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.itopf.com/uploads/translated/TIP_5_2012_RU_Use_of_skimmers_in_oil_pollution_response.pdf
8. Скиммеры олеофильного типа [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL <http://www.skimmer.su/index.html>
9. Современные методы и средства борьбы с разливами нефти [Текст]: наук.-практ. посіб. / А.И. Вылкован, Л.С. Венцулис, В.М. Зайцев, В.Д. Филатов; – СПб. : Центр - Техинформ, 2000. – 204 с.
10. Средства для ликвидации разливов нефти [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lessorb.ru/tehnicheskie-sredstva-sbora-i-perekachki-nefti-i-nefteproduktov/skimmeru-porogovye/skimmer-porogovyy-sp-3/>
11. Существующие системы для сбора разливов нефти [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://xrl.ru/news/show/120.htm>
12. Углеродистый биодеструктивный нефтепоглощающий сорбент нефти «ЭКОЛАН-М» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rema.dp.ua/catalog/ecology/sorbent/sorbent-nefti-ekolan-m>
13. Устройства для сбора нефти и нефтепродуктов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ecoland51.ru/article/article3.html>
14. Янкевич М.И. Биоремедиация нефтезагрязненных водоемов [Текст] / М.И. Янкевич, К.В. Квитко; – Экология и промышленность России, 1998. – №10. – с. 21-26.

РОЗДІЛ 4

ПРОБЛЕМНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕКСТУ: ХУДОЖНІЙ І НАУКОВИЙ ТЕКСТ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА СФЕРА «КУЛЬТУРНОГО ПОЛЯ»

УДК 070.4 – 055.2

Д. І. Бурківська
(м. Івано-Франківськ)

ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЖІНКА» В СУЧАСНОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

Стиль засобів масової інформації характеризується популярним, чітким викладом, орієнтованим на швидке сприймання повідомлень, на стислість і зрозумілість інформації.

Мова преси орієнтується на загальнолітературні норми, в ній виробляються певні соціальні та мовні стереотипи. Одна з характерних ознак мови преси – експресивність вислову, максимальний вплив на читача, а також поширення в загальномовній практиці наукових термінів, запозичених слів, газетних штамів.

Мова друкованих періодичних видань особливо чутлива до зміни соціальних оцінок літературної норми. Новації в лексичному складі, словотвірній будові, активні процеси в синтаксисі й нові тенденції у стилістичній системі сучасної літературної мови насамперед позначаються на мові преси.

Лексико-семантичні зміни в мові преси були об'єктом дослідження Д. Баранника, В. Коломієць, А. Москаленка, О. Тараненка, І. Шашкіна. Так, процеси неологізації словника української мови стали предметом студій Б. Ажнюка, А. Григораш, О. Муромцевої, Л. Мацько, О. Семенюка та ін. Актуалізацію й динаміку української субстандартної лексики аналізували Б. Коваленко, С. Пиркало, Л. Ставицька, Н. Шовгун та ін. Адаптації іншомовних слів в українській мові присвячено роботи І. Каминіна, Л. Кислюк, Н. Попової, В. Семиряк, О. Тодор та ін. Унормування неологізмів досліджено у статтях Н. Дзюбишиної-Мельник, С. Єрмоленко, Т. Коць. Семантичні зрушення в мові преси висвітлено в публікаціях Т. Бевз, В. Жайворонка, Л. Струганець. Досить детально проаналізовано тематичні групи та підгрупи нових дієслів соціально-економічної сфери, їх дериваційні особливості, динамічні процеси в семантичній структурі цих слів на матеріалі мови ЗМІ кінця ХХ ст. у статтях М. Навальної.

Дослідженню концептів присвячено праці Н. Арутюнової, С. Аскольдова-Алексеева, І. Богданової, А. Вежицької, К. Голобородько, В. Жайворонка, Н. Лисенко, А. Мойсієнка, Т. Радзівської та ін. Спробу розглянути вираження концепту «жінка» в українській мові здійснила мовознавець Т. Сукаленко.

Проте залишається недостатньо вивченим вираження концепту «жінка» в сучасному регіональному газетному дискурсі. Через це особливого значення набуває дослідження Івано-Франківського обласного тижневика «Репортер».

Мета статті – визначення концепту «жінка» в газеті «Репортер» (за січень 2014 року). Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: з'ясувати поняття «газетний дискурс», окреслити вираження концепту «жінка» в тижневику.

Тижневик «Репортер» – це періодичне газетне видання (основний вид опублікованого, друкованого, поліграфічного документа), яке виходить через короткі проміжки часу, містить офіційну оперативну інформацію і статті на актуальні суспільно-політичні, наукові та інші теми, а також літературні витвори й рекламу.

Тематична характеристика змісту газети відображена в рубриках із підрубриками, серед яких є постійні («Тиждень», «Акцент», «Погляд», «Телерепортер», «На колесах», «Неформат», «Соціум», «Дитяча», «До кави», «Омега») та змінні («Людина», «Спорт», «Шукаю долю», «Туризм»).

Щотижня у газеті «Репортер» висвітлюють таку інформацію: найсвіжіші регіональні новини політики, економіки, культури та спорту; репортажі, аналітика, інтерв'ю з відомими та цікавими особами; корисні поради, людські історії, цікаві екскурси в минуле; інформація для дітей; призові конкурси, кросворди, тести; програма телебачення.

З огляду на різноманіття тлумачень поняття «дискурс» можна визначити так:

«Дискурс (франц. discours – мовлення) – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [1, с. 138].

Дискурс асоціюється з усіма виявами комунікації в суспільстві, з типами та формами мовлення, принципами побудови повідомлення, характеристиками мовлення окремої людини і груп людей. Розглядають дискурс і як функціональний стиль, різновид мовлення (усний, писемний, науковий, художньо-белетристичний, діловий, літературний), різновид функціонального стилю, його реалізацію в різних сферах спілкування.

Однією з найповніших класифікацій дискурсів є класифікація дослідника Г. Почепцова, у якій він виокремлює такі типи: теле- і радіодискурс, газетний, театральний, кінодискурс, літературний дискурс, дискурс у сфері публік рілейшнз, рекламний дискурс, політичний, релігійний (фідеїстичний) дискурси [1, с. 138-139].

У газетному дискурсі існує розрив у просторі й часі для автора та читача. На відміну від усної комунікації, він розлогіший, повніший, аргументованіший. Оскільки має писемну (друковану) форму, то добір слів, конструкцій відбувається за законами писемного (друкованого) спілкування. Значну увагу приділяють не лише змісту, а й формі викладу.

Цей вид дискурсу передбачає колективну працю (редактори, коректори впливають на його формування), а тому індивідуальний стиль адресанта значно нівелюється.

Газетний дискурс базується на двох моделях подання змісту – фактичній (головним є виклад факту) та авторській (факт слугує лише приводом для викладу авторського погляду на подію).

На стику мови й мислення виникла теорія концептів, які є вираженими в мові основними, мінімальними, неподільними одиницями словесного мислення.

Концепт – це згусток певної культурно-національної інформації, зафіксованої в мові. В концепті міститься інтралінгвальна та екстралінгвальна інформація, тобто знання про мову та знання в мові.

Виходячи з сучасних лінгвістичних праць, можемо сказати, що під концептом дуже часто розуміють певну лексему, яка співвідноситься з поняттям, як правило, суттєвим для життя людини. Тобто у такому широкому значенні будь-яка лексема поняттєвого змісту є концептом.

Лінгвістичне вивчення концептів можливе через аналіз певних властивостей їх уживання: кожне слово-концепт має притаманний йому синтаксис, свої особливості у сполучуваності з іншими словами, свою фразеологію, а також сферу референції. Іменем концепту є слово.

Спробуємо розглянути вираження концепту «жінка» на сторінках тижневика «Репортер (у дужках після ілюстрацій речень зазначаємо номери видання).

У «Тлумачному словнику української мови» подається таке визначення поняття «жінка»: «**1.** Особа жіночої статі; протилежне ч о л о в і к. **2.** Заміжня особа жіночої статі стосовно до свого чоловіка. **3.** Доросла особа жіночої статі (на відміну

від дівчинки)» [3, с. 75]. В іншому словнику знаходимо такі синоніми: *особа, тітка, тьотя, жона, невіста, молодиця, молодка, молодуха, баба, пані, дама, мадам* [2, с. 498].

Найчастіше в газеті вживаються як вторинні номінації денотата **жінка** власні назви (імена, по батькові, прізвища) та слова *жінка* й *пані*, напр.: *Бо вже не буде ані презентів, ані букетів, ані її, незнайомої жінки* (№ 3); *Та й від самої пані Наталі просто віє добром* (№ 2); «Репортер» *знайшов пані Галину Рудей у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців* (№ 1).

Багаточленний ряд вторинних номінацій жінки утворюють назви-характеристики за типом її соціальної реалізації. До таких зараховуємо:

1) назви спорідненості: *бабуся, бабця, вуйна, донька, дружина, родичка, сестра-близнючка*, напр.: *Далі рукою подати до мети нашої подорожі – будинку на самому узвишші, де живе із бабусею красуня Марічка* (№ 3); *Це мене бабця навчила* (№ 2); *Вуйна дуже дорожила малою, бо саме втратила власне дитя* (№ 3); *Трирічну доньку Параску забрав до себе вуйко* (№ 3); *А до столу хочу вам запропонувати рибну страву для перекуски, якою мене колись пригостила дружина тренера Андрія Скварука – Іванна* (№ 3); *Окрім традиційних персонажів, тут були Маланія Андрюсівна (самозвана родичка франківського міського голови), три чорти – Янукович, Захарченко, Азаров, три богатирі – Яценюк, Тягнибок, Кличко, а також працівник СБУ, міліціонер, ЄРЦап* (№ 2); *Її сестра-близнючка Євдокія Ватаманюк працює у Косівській РДА* (№ 3);

2) назви осіб за близькістю, за перебуванням їх у певній ролі, ситуації: *вихованка, мешканка, подруга, співмешканка, супутниця*, напр.: *Усі шанси брати участь у цій грі має вихованка Городенківської ДЮСШ Тамара Смбалян* (№ 2); *Моя супутниця – мешканка цього ж села, колишня журналістка обласного радіо, поетеса Анна Космач* (№ 3); *Нещодавно відвалилась голова в її лівій подрузі* (№ 2); *Другий наразі у Києві, коли повернеться сказати не може, а ще двоє (чоловік із співмешканкою) взагалі не попередили суд про неявку* (№ 3);

3) назви осіб за місцем проживання: *іванофранківчанка, калушанка*, напр.: *Перша – це досвідчена 27-річна іванофранківчанка Надія Діденко, яка виступає у фрістайлі (лижна акробатика)* (№ 3); *Розповідає калушанка Тетяна Василів* (№ 2);

4) лексеми (жіночого роду) на позначення професії та роду діяльності: *вчителька, дослідниця, журналістка, майстриня, медсестра, поетеса*, напр.: *А їх ініціатор – молода вчителька Людмила Король* (№ 3); *Дослідниця архітектури Жанна Комар побачила у мазепинських атлантів стиль львівського скульптора Зігмунда Курчинського* (№ 2); *Я працювала на пекарні в Городенці, під час роботи мені відрізало чотири пальці, – розповідає майстриня* (№ 2); *Це вам, – сказала медсестра* (№ 3);

5) назви посад, професій, звань (у формі чоловічого роду): *архітектор, бухгалтер, ветеран, дієтолог, інспектор, лідер, перукар, продавець*, напр.: *Дуже допомогла архітектор Світлана Кос, яка створила комп'ютерну графічну модель фортеці, а також начальник відділу охорони культурної спадщини міськвиконкому Ігор Панчишин – він виступив у ролі суворого критика* (№ 1); *Мене звати Галина. Родом я з невеличкого села Калуського району. За освітою – бухгалтер* (№ 3); *Я дуже вдячна за подарунок, – каже ветеран праці Анна Слободян* (№ 3); *На перетравлення їжі потрібно багато енергії, – пояснює дієтолог Наталя Попович*

(№ 2); *Мирослава Белдик, старший інспектор з профілактичної роботи УДАІ в області* (№ 2); *Ми будемо стояти тут доти, доки до нас хтось не вийде*, – сказала *лідер студентського євромайдану Наталія Сербин* (№ 3); *Найменша – Наталя – перукар*, її навіть до столиці запрошують творити зачіски в народному стилі (№ 3); *Потім пішла працювати продавцем у магазині, в тій же пекарні* (№ 2).

б) назви осіб за видом занять як у формі жіночого (*гандболістка, лижниця, призерка, спортсменка, футболістка, чемпіонка*), так і чоловічого роду (*бомбардир, воротар, гравець, тренер, фітнес-тренер*), напр.: *Дев'ятнадцятирічну гандболістку з Городенки Тамару Смбалян зарахували до основного складу національної збірної України* (№ 2); *Друга – 24 річна лижниця з Косова Богдана Мацьоцька (гірські лижі), за плечима якої Олімпіада – 2010 у Ванкувері* (№ 3); *Тамара Смбалян стала призеркою першості України, а згодом – чемпіонкою країни у змаганнях за призи клубу «Стрімкий м'яч», відчула смак перемоги в міжнародних турнірах у Польщі, Литві, Румунії та Україні* (№ 2); *Наставник збірної України Леонід Ратнер давно придивлявся до гри здібної спортсменки та викликав її на тренування команди, вивчав, але не форсував подій* (№ 2); *Звання кращої футболістки – воротар німецької збірної Надін Ангерер* (№ 2); *Майже у всіх цих змаганнях її визнавали то кращим гравцем, то кращим бомбардиром* (№ 2); *За словами фітнес-тренера Тетяни Кузевич, не слід впадати в паніку, бо 10 кілограм за два тижні свят ви не набрали* (№ 2).

У газетних текстах трапляються поодинокі прикметники поруч з іменниками на позначення назв осіб жіночої статі (у формі чоловічого роду), напр.: *кращий бомбардир, кращий гравець, старший інспектор*.

Слід виокремити декілька неповних субстантивованих прикметників, які можуть передавати значення або прикметника, або іменника, що визначається контекстом і їхньою граматичною роллю в реченні. У газеті знайдено назви осіб за спорідненістю (*найменша, найстарша, середуца*), які виконують функції:

а) підмета: *Найменша – Наталя – перукар, її навіть до столиці запрошують творити зачіски в народному стилі* (№ 3); *Батьківську справу нині продовжує найстарша – Анна Фартушинська, викладач Косівського інституту декоративно-прикладного мистецтва* (№ 3);

б) іменної частини складеного присудка: *Вона – середуца із чотирьох дітей відомого ткацького тандему Юрія й Параскеви Ватаманюків* (№ 3).

В тижневику знаходимо також невелику кількість прикметників, які поєднані з іменниками (назвами осіб жіночої статі), а саме: *27-річна, 24-річна, дев'ятнадцятирічна, досвідчена, кам'яна, колишня, молода, незнайома, самозвана, срібна*.

Слід звернути увагу на те, що багато іменників – назв професій, посад та звань – для обох статей мають здебільшого тільки форму чоловічого роду. Це явище пояснюється соціально-економічними умовами виникнення відповідних назв: у минулому такі професії, посади та звання стосувалися тільки чоловіків.

Вторинні номінації *жінки* утворюють характеристики за типом її соціальної реалізації. До них належать назви спорідненості; осіб за близькістю, за перебуванням їх у певній ролі, ситуації; осіб за місцем проживання; на позначення професії та роду діяльності; посад, звань; за видом занять.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Словник синонімів української мови: В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1999. – 2000 с.
3. Тлумачний словник української мови: близько 7000 слів / за ред. Д.Г. Гринчишина. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К. : Освіта, 1999. – 302 с.

Анотація

Розглянуто вираження концепту «жінка» в Івано-Франківському обласному тижневику «Репортер», описано тематичну характеристику змісту та стиль видання, з'ясовано поняття «концепт», подано ілюстративний матеріал.

Ключові слова: жінка, концепт, назва-характеристика, тижневик.

Abstract

The article deals with the expression of concept “woman” in Ivano-Frankivsk regional weekly “Reporter”. The thematic characteristic of content and the edition’s style are described. The idea of “concept” is clarified and the illustrations are given.

Keywords: woman, concept, title-description, weekly.

УДК 81'373.45:050

Л. В. Бучинська
(м. Івано-Франківськ)

ЗАПОЗИЧЕНА ЛЕКСИКА У ДРУКОВАНИХ ЗМІ

Динамічні процеси в лексиці української мови найактивніше відображаються у текстах засобів масової інформації (далі – ЗМІ). Адже на сучасному етапі в мові мас-медіа фіксують зміни, що відбуваються в усіх сферах життя суспільства, відображення яких потребує використання нових лексем, які не завжди наявні в рідній мові.

Дослідниця К. В. Ленець зазначає, що «журналістська практика підтримує традицію частого вживання запозичень, бо саме вони є центром соціально-політичного лексикону, а газета прагне до постійного оновлення виражальних засобів» [2, с.41].

На сьогодні ще не існує одностайної думки відносно дефініції поняття «запозичення». Деякі дослідники вважають, що запозичення – це процес залучення в мову й адаптації запозиченої лексики [1, с.8]. Науковець О.М. Мороховський підкреслює, що запозичують не лексеми, а засоби, які модифікуються системою навичок, що склалися в мові [3, с.21].

Активізація залучення іншомовної лексики зумовлює різного роду дискусії як у суспільстві, так і серед мовознавців. Одні дослідники (О. Стишов, Д. Баранник та ін.) вважають запозичення природним процесом збагачення мови, інші (А. Загнітко та ін.) дотримуються протилежної думки і кваліфікують іншомовні лексеми як потік слів, що порушує стабільність та самобутність сучасної української мови.